

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬНИЦЬКИХ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ

Юрченко Р. А.

ВСТУП

Захист громадян, їхніх прав і свобод від злочинних посягань є одним із пріоритетних завдань держави. Для виконання цього завдання держава застосовує цілий комплекс заходів, у тому числі встановлюючи кримінальну відповідальність за насильницькі статеві злочини, до яких належать склади злочинів, передбачених у ст. ст. 152, 153, 154 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Такі злочини є одними з найнебезпечніших, адже вони не тільки посягають на статеву свободу та статеву недоторканність особи, а й заподіюють істотну шкоду честі й гідності, фізичному та психічному здоров'ю потерпілої особи.

Кожного року в Україні в середньому реєструється близько 500 кримінальних правопорушень, передбачених у ст.ст. 152, 153, 154 КК України. Проте для таких кримінальних правопорушень характерна висока латентність, адже досить часто жертви насильницьких статевих злочинів не звертаються до правоохоронних органів. Це дає змогу констатувати, що кількість облікованих кримінальних правопорушень не відображає реальної картини їх розповсюженості. Чимало потерпілих від кримінальних правопорушень цієї категорії прагне уникати як розголосу того, що вони стали жертвами сексуальної агресії, так і додаткових переживань, дискомфорту, неминучих при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних проваджень у справах про насильницькі статеві злочини.

Проблемам профілактики статевих злочинів загалом і віктимологічної профілактики насильницьких статевих злочинів зокрема присвятили роботи такі вчені, як Ю. Александров, Б. Бліндер, А. Дьяченко, Г. Єлемисов, А. Жижиленко, А. Ігнатов, О. Кальман, С. Косенко, П.І. Люблінський, П. Осипов, С. Познишев, Я. Яковлев та інші. Проте зміна соціально-економічних умов життя й розвиток кримінального законодавства зумовлюють необхідність проведення комплексного дослідження проблем віктимологічної профілактики насильницьких статевих злочинів.

Метою статті є кримінологічне дослідження насильницьких статевих злочинів і розробка конкретних теоретичних і практичних науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення профілактичної роботи з жертвами насильницьких статевих злочинів для мінімізації їх можливої віктимної поведінки.

1. Кримінологічна характеристика насильницьких статевих злочинів

У кримінології не існує єдиної точки зору стосовно зарахування деяких складів злочину до насильницьких або до ненасильницьких злочинів. Разом із тим проведене нами дослідження наявних підходів до тлумачення поняття «насильство» дає змогу зробити висновок, що ці підходи до тлумачення насильства дають можливість констатувати, що більшість дослідників виділяє фізичне та психічне насильство, яке виникає під впливом на іншу людину.

Але говорячи загалом про насильницькі злочини, ми розуміє, що це злочини, учинені шляхом застосування фізичного, психологічного (психічного), економічного або сексуального насильства безпосередньо в ставленні до цієї особи або до групи осіб, а також речей та інших предметів, що мають для нього значення. Саме виділення нами сексуального насильства дає змогу сформувати власне визначення насильницьких статевих злочинів.

Виходячи з викладеного, ми вважаємо, що під насильницькими статевими злочинами варто розуміти злочини, які посягають на статеву свободу і статеву недоторканність, завдаючи фізичного та/або психічного насильства потерпілому (потерпілим), і тягнуть за собою настання тяжких наслідків для життя, здоров'я, честі й гідності особи, а також нормального фізичного, психічного та соціального розвитку малолітнього (неповнолітнього).

Перш ніж надати кримінологічну характеристику злочинам цієї групи, вважаємо за необхідне зазначити, що кримінологічна характеристика – це комплексний термін, який визначає розповсюдженість відповідної протиправної поведінки, її різновиди, типові способи скоєння злочинних посягань, їх мотивація, місце й час скоєння, а також особливості особи злочинців¹.

Ураховуючи те що до насильницьких статевих злочинів ми зараховуємо такі склади кримінальних правопорушень, передбачених розділом IV «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи» Особливої частини КК України, як зґвалтування (ст. 152), сексуальне насильство (ст. 153) та примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154), а найбільш небезпечним і розповсюдженим є зґвалтування, зупинимось на окремих аспектах кримінологічної характеристики саме цього злочину. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, рівень зґвалтувань порівняно з 90-ми роками дещо знизився, а з іншого – питома вага в структурі кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи становить від 40 до 45%.

---

¹ Зелінский А.Ф. Кримінологія : курс лекцій. Харків : Прапор, 1996. С. 164.

Так, якщо в 1993 році було зареєстровано 2078 випадків зґвалтувань, у 1997 р. – 1510 випадків, у 1998 р. – 1334, в 1999 році – 1288, у 2000 році – 1151², то у 2013–2020 роках їх зафіксовано в середньому в 6 разів менше. Зокрема, у 2013 році зареєстровано 508 злочинів, у 2014 році – 421, у 2015 році – 305, у 2016 році – 349, у 2017 році – 259, у 2018 році – 203, у 2019 році – 355, а за 11 місяців 2020 р. – 377³.

Щодо місця вчинення цього злочину, то, як відзначають деякі дослідники, незнайомих жінок частіше за все ґвалтують у громадських місцях (на вулицях, у парках, лісопарках, під'їздах) у вечірній і нічний час. Саме такі злочини мають серійний характер, часто закінчуються вбивствами, грабежами і становлять найбільшу небезпеку⁴.

Відзначимо, що кримінологічне дослідження особистості злочинця, який учинив насильницькі статеві злочини, є особливо важливим, оскільки саме кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності більше залежать від «внутрішніх» причин. Особистість як предмет кримінологічного пізнання є тією необхідною ланкою в механізмі здійснення статевого злочину, що дає можливість розробки рекомендацій щодо запобігання вчиненню насильницьких статевих злочинів⁵.

Дослідники проблеми насильницьких статевих злочинів, аналізуючи особистість злочинця, акцентують увагу на різних аспектах його характеристики. Наприклад, К. Кошель стверджує, що статева злочинність зумовлена такими факторами, як алкоголізм, садизм, хуліганство, психоемоційна розбещеність. 87% засуджених за зґвалтування в момент скоєння злочину перебували в стані алкогольного сп'яніння, 13% – у стані наркотичного сп'яніння. Для них типові ранній сексуальний досвід, надмірна зацікавленість сексом, легкість обговорення сексуальних питань і встановлення ранніх вербальних контактів⁶.

С. Косенко зазначає, що матеріали емпіричних досліджень показують, що більшу частину статевих злочинів проти неповнолітніх скоюють чоловіки (97,5%). Частка жінок – 2,5%, порівняно

---

² Литвак О.М. Держава і злочинність : монографія. Київ : Атіка, 2004. С. 53.

³ Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2020 рр.). URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo.

⁴ Антонян Ю.М., Ткаченко А.А., Шостакович К.В. Кримінальна сексологія / под ред. Ю.М. Антоняна. Москва : Спарк, 1999. С. 181

⁵ Ларченко М.О. Кримінологічна характеристика особистості злочинця, винного у статевому злочині : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. С. 4.

⁶ Кошель К. Кримінологічна характеристика особи насильницького злочинця. *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конфер. / редкол. Ю.Л. Бошицький, А.Є. Залужна, Л.Д. Малевич, С.Я. Українець. Рівне, 2019. С. 126.

з чоловіками незначна. Це пояснюється тим, що жінка за своєю біологічною природою – більш альтруїстична й гуманна людина⁷.

Найбільш повну кримінологічну характеристику особистості злочинця, який учинив насильницькі статеві злочини, дає О. Синеокий. У дослідженні вчений, обґрунтовуючи свою точку зору щодо проведеного аналізу матеріалів кримінальних справ, аргументує, що вікова різниця осіб, які вчинили зґвалтування «один на один», де потерпілими були неповнолітні особи жіночої статі у віці від 11 до 16 років, становить 6,3 років на користь злочинця; зґвалтування неповнолітньої групою осіб – 2,1 року на користь середнього віку злочинців цієї групи; зґвалтування групою осіб повнолітньої жінки у віці від 18 до 30 років – 3 роки (середній вік потерпілої старший, ніж гвалтівників групи, причому лише на 0,8 роки молодший за старшого з них, на 9 років старший за наймолодшого); зґвалтування «один на один» повнолітньою жінкою певного вікового діапазону – злочинець старший за жертву на 4,5 року; зґвалтування дорослої жінки у віці від 35 до 45 років: «один на один» – середній вік злочинця молодший за жертви на 3 роки, а групою осіб – молодший, але віковий діапазон уже суттєвий і становить 11 років (різниця між старим і наймолодшим у злочинах цього підвиду становить 17,7 років); геронтологічне зґвалтування літніх жінок від 50 років і старше вчинені однією особою із середнім віковою різницею всього 7,1 років, а групою осіб цей показник є найвищим серед усіх вищезазначених і становить 28 років. Коли старі жінки піддаються груповому зґвалтуванню особами у віці від 19 до 24,5 років, а якщо «один на один», то в середньому – від 40,5 до 44,2 років. Найменший рівень освіти виявлено в осіб, які вчинили «звичайні» зґвалтування: неповну середню освіту – 19%, середня – 51%, середню спеціальну – 29%, незакінчену вищу – 9%, вищу – 2%. Друге місце – в осіб, які вчинили сексуальні вбивства: неповну середню освіту – 11%, середню – 33%, середню спеціальну – 41%, незакінчену вищу – 6,5%, вищу – 8,5%. Особи, які вчинили нетипові насильницькі сексуальні злочини: неповну середню освіту – 21%, середню – 19%, середню спеціальну – 14%, незакінчену вищу – 12%, вищу – 34%. Термін знайомства злочинця й потерпілого – для сексуальних убивств: більше ніж тиждень – 1 (2,5%); від доби до години – 4 (10%); до однієї години – 19 (47,5%); не були знайомі до нападу – 16 (40%); для зґвалтувань: більше ніж тиждень – 5 (4,17%); від доби до години – 32 (26,67%); до однієї години – 58 (48,3%); не були знайомі до нападу – 25 (20,8%); для насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом: більше ніж тиждень –

---

⁷ Косенко С.С. Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. С. 39.

3 (8,57%); від доби до години – 1 (2,86%); до однієї години – 14 (40%); не були знайомі до нападу – 17 (48,57%). Також відзначено збільшення кількості сексуальних злочинів щодо жінок, які проживають у сільській місцевості, у віці від 30 до 45 років і старше⁸.

Разом із тим за 10 років у Польщі в справах про зґвалтування засуджено 34 жінки, які або підбурювали чоловіків до скоєння цього злочину, або допомагали в його скоєнні. За аналогічний період у справах про розпусних діях засуджено 20 жінок, проте не зазначено жодного випадку участі жінки в скоєнні сексуального вбивства⁹.

Аналіз статистичної інформації Офісу Генеральної прокуратура України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за 10 місяців 2020 року дає змогу зробити такі висновки: загальна кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, – 2581, серед яких лише 14 здійснили кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності.

За соціальним статусом осіб, які вчинили насильницькі статеві злочини (ст. 152, 153 КК України) 10 мають середню освіту, 2 – середню спеціальну (професійне), 2 – вищу. Варто зазначити, що серед підозрюваних у скоєнні зґвалтувань, 117 осіб працювали, 12 – безробітні, тоді як при сексуальному насильстві працюючих – 20, безробітних – 2. Також 63 особи, які вчинили насильницькі статеві злочини, були в стані алкогольного сп'яніння, 59 – раніше вчиняли кримінальні правопорушення.

Що стосується віку вчинення насильницьких статевих злочинів, то, виходячи зі статистичних даних Офісу Генеральної прокуратури України, можна виділити 3 вікові групи осіб: у віці 18–28 років, 29–39 років, 40–54 роки. Також варто зазначити, що із 14 насильницьких статевих злочинів лише одне скоєно жінкою.

Виходячи з окремих аспектів кримінологічної характеристики особи злочинця, який учинив насильницькі статеві злочини, можемо зазначити таке:

– відзначається тенденція до зниження кількості осіб, які вчиняють цю категорію злочинів;

– спостерігається певна кореляція між дією відповідних соціально-демографічних чинників агресивної поведінки сексуального спрямування й відповідними демографічними й особистісними характеристиками індивіда, зокрема освітою, професією;

– проглядається збільшення рівня злочинів цієї категорії щодо жінок.

---

⁸ Синєокий О.В. Мотивація девіантних форм поведінки особи, що призводить до сексуальних злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2006. С. 11.

⁹ Старович З. Судебная сексология / пер. с польск. Москва : Юрид. лит., 1991. С. 85.

Окрім того, варто констатувати, що питома вага цих злочинів становить 40–45%, ці злочини мають високу латентність.

2. Теоретичні питання особливостей жертви, щодо якої вчинено насильницький статевий злочин

Віктимологію розглядають у двох аспектах: у широкому як окрему науку, що вивчає жертв злочинів і низку інших соціальних і природних явищ, у вузькому значенні – як частину кримінології, тобто галузь знань про жертву злочину та її роль у генезі злочинної поведінки. Виходячи з аналізу наукових публікацій із цієї проблематики, констатуємо, що в дослідженнях не проводиться чіткого розмежування цих двох аспектів. Разом із тим, як відзначає Н. Гончарова, зацікавленість дослідників зумовлюється суто практичними потребами юристів: доволі часто в межах судового процесу необхідно визначити роль жертви делікту (потерпілого) з метою більш точної кваліфікації злочинної дії та, відповідно, покарання винного. Саме в такому ракурсі названа проблема розглядається представниками кримінального та кримінально-процесуального права, а також криміналістами, представниками судової медицини, правової статистики й багатьох інших дисциплін, не виходячи при цьому за межі «окремого випадку»¹⁰.

Ми погоджуємося з тим, що жертва (потерпілий) у багатьох випадках є одним із елементів передзлочинної ситуації. Поряд з іншими елементами такої ситуації він у процесі взаємодії з майбутнім злочинцем може сприяти виникненню в останнього мотиву вчинення злочину, об'єктом якого буде саме потерпілий, а також прийняттю про це рішення і його реалізації¹¹. Ці обставини мають вагоме значення для організації запобігання злочину через застережний вплив потерпілого¹².

Зазначимо, що роль жертв у виникненні й розвитку ситуацій кримінальних правопорушень нерідко достатньо значна (про це свідчать результати конкретно-соціологічних досліджень, які показують, що приводом або хоча б однією з умов виникнення передкримінальної ситуації, що трансформувалася потім у кримінальне правопорушення проти особи, стала неправомірна чи негідна, неналежна в морально-етичному плані, поведінка потерпілого), тому потрібний аналіз кримінологічно значних ролей жертв та врахування

---

¹⁰ Гончарова Н.І. Дискурс віктимності у вітчизняному правовому полі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 239.

¹¹ Давиденко В.Л. Роль потерпілого в механізмі злочинної поведінки. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 141.

¹² Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 313.

всіх віктимологічних обставин як вихідної бази для конкретних висновків та узагальнень¹³.

Д. Рівман вважає, щоб визначити роль потерпілого в механізмі конкретного злочину, необхідно встановити:

а) якою мірою ситуація, яка стала не нейтральною щодо появи в злочинця рішучості вчинити злочин, містить умови, що сприяють учиненню злочину, склалася за рахунок потерпілого;

б) яким був об'єктивний зміст «гиснучої» ситуації й наскільки адекватно потерпілий сприйняв спричинену шкоду;

в) яким чином і в якій мірою потерпілий здійснив вплив на формування особистісної установки злочинця, яка реалізувалася у взаємодії із ситуацією, унаслідок чого заподіяна шкода;

г) які особистісні якості потерпілого зробили його більшою мірою вразливими для злочинця.

Також він вважає, що в кінцевому підсумку найбільш значимим для віктимологічного дослідження залишається питання про детермінаційне значення предкримінальних і кримінальних ситуацій і місце, яке займає в їх формуванні й реалізації майбутня жертва, яка перетворилася в реального потерпілого¹⁴.

Звичайно, поведінка жертви не може призвести до злочину сама по собі. Вона взаємодіє з негативними факторами, які стосуються злочинця. Кримінологічне значення віктимної поведінки потерпілого в подібних ситуаціях очевидне: об'єктивно негативна поведінка є одним із кримінологічних складників механізму злочину¹⁵.

У юридичній літературі запропоновано різні варіанти класифікації жертв кримінальних правопорушень (злочинів). Проаналізуємо деякі з них, оскільки вони мають вагомe значення при вивченні особи потерпілого і становлять практичний інтерес. Так, наприклад, Л. Франк класифікував потерпілих залежно від ознак злочину, їх відносин зі злочинцем, за демографічними ознаками, за їх морально-психологічними особливостями та «атипічністю»¹⁶.

Д. Рівман розділяв потерпілих на агресивних, активних, ініціативних, пасивних, некритичних, нейтральних¹⁷:

– поведінка агресивних потерпілих полягає в нападі на того, хто згодом завдає шкоду, чи на інших осіб (агресивні провокатори);

---

¹³ Джужа О.М., Моїсєєв Є.М. Проблеми потерпілого від злочину: (Кримінологічний та психологічний аспекти) : навчальний посібник / МВС України; УАВС. Київ, 1994.

¹⁴ Рівман Д.В. Криминальная виктимология. Санкт-Петербург: Питер, 2002. С. 95

¹⁵ Рівман Д.В. Криминальная виктимология. Санкт-Петербург : Питер, 2002. С. 54–56.

¹⁶ Франк Л.В. Потерпевший от преступления и проблемы советской виктимологии. Душанбе, 1977. С. 181–182.

¹⁷ Рівман Д.В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений / ВПУ МВД СССР. Ленинград, 1975. С. 97.

– агресивність активних потерпілих реалізується без застосування фізичного насильства, як правило, спрямована на стабільно пов'язану з потерпілим особу (сімейні деспоти, скандалісти);

– поведінка ініціативних потерпілих має позитивний характер, але призводить до спричинення їм шкоди (ініціативні за суспільним становищем, у зв'язку з роботою);

– пасивні потерпілі не вчиняють пручання, протидію злочинцю за різними причинами (об'єктивно здатні чи не здатні до пручання);

– некритичні потерпілі – це особи, які демонструють невміння правильно оцінити життєві ситуації, вони мають низький освітній рівень, низький інтелект, інколи не здатні здійснити опір через неповнолітній, похилий вік, хворобу, у тому числі психічну;

– нейтральні потерпілі – до цієї групи входять особи, поведінка яких у всіх відносинах бездоганна: вона не була негативною й ніяким чином не викликала злочинні дії, у межах своїх можливостей потерпілий критично оцінював ситуацію¹⁸.

В. Туляков у дисертаційному дослідженні класифікував жертв злочинів на:

а) імпульсивних жертв, що характеризуються переважним несвідомим почуттям страху, пригніченістю реакцій і раціонального мислення при нападі правопорушника (феномен Авеля);

б) жертв з утилітарно-ситуативною активністю. Добровільних потерпілих, рецидивних жертв, що в силу своєї діяльності, статусу, необачливості потрапляють у кримінальні ситуації;

в) настановних жертв. Агресивних жертв, «ходячих бомб», істероїдів, що провокують злочинця на відповідні дії зухвалою поведінкою;

г) раціональних жертв. Жертв-провокаторів, що самі готують ситуацію здійснення злочину й самі потрапляють у цю пастку;

д) жертв із ретретистською активністю. Пасивних провокаторів, що своїм зовнішнім виглядом, способом життя, підвищеною тривожністю й доступністю підштовхують злочинців до вчинення правопорушень¹⁹.

Отже, особливості особистості потенційної жертви, спосіб її життя, характер взаємин із можливим злочинцем можуть сприяти зародженню злочинного наміру, визначити способи здійснення злочину. В інших випадках поведінка потенційної жертви може перешкодити реалізації злочинного наміру, усилити жалість, симпатію, страх та інші стримуючі почуття.

---

¹⁸ Ривман Д.В. Кримінальная виктимология. Санкт-Петербург : Питер, 2002. С. 55.

¹⁹ Туляков В.О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові основи : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 / Одеська нац. юрид. академ. Одеса, 2001. С. 27.

У структуру особи потерпілого входять три основні компоненти, так звані підсистеми:

1. Соціально-демографічні якості (стать, вік, освіта, сімейний стан тощо).

2. Соціальні ролі особи, включаючи сукупність видів її діяльності в системі суспільних відносин як громадянина чи члена трудового колективу, сім'янина.

3. Морально-психологічна характеристика, що відображає ставлення особи до соціальних цінностей і соціальних функцій, які вона виконує. Вона проявляється в ставленні до держави, суспільства, громадянських обов'язків, колективу, оточуючих людей, себе тощо.

Також кримінально-правова система особи, тому що потерпілий часто з'являється в процесі застосування кримінально-правових норм²⁰.

Ми зупинимося лише на деяких компонентах структури особи потерпілого від насильницьких статевих злочинів. Так, наприклад, М. Ларченко в рамках дослідження кримінологічного аналізу статевих злочинів відзначає, що кількість потерпілих у кримінальних справах становить 295, серед них – 290 (98,3%) жінок, 5 (1,7%) чоловіків. Вік потерпілих на момент вчинення щодо них сексуального посягання є таким: менше ніж 12 років – 19 (6,4%); від 12 до 14 років – 15 (5,1%); від 14 до 16 років – 27 (9,2%); від 16 до 18 років – 66 (22,4%); від 18 до 25 років – 76 (25,8%); від 25 до 35 років – 63 (21,4%); від 35 до 45 років – 23 (7,8%); старших за 45 років – 6 (2,0%). Тобто більшість потерпілих мають вік від 16 до 35 років²¹. Однак О. Гумін вважає, що такий вік сам по собі не є віктимогенним, але в поєднанні зі специфічними властивостями людини певного віку й обраним злочинцем видом кримінального насильства він може мати певне значення для характеристики жертви²².

У дослідженні Х. Тинісмяги, зокрема, відмічається, що з віком потерпілих тісно пов'язане їхнє соціальне становище та характер занять. Учні (студенти) становлять 47,8%, робітники – 29,3%, службовці – 7,5%, зайняті в сільському господарстві – 4,3%. Таких, що не працювали й не навчалися, – 13,2% (останні в основному самі шукали випадкових знайомств)²³. Разом із тим О. Гумін відзначає, що коефіцієнт зайнятості

---

²⁰ Джужа О.М., Моїсєєв Є.М. Проблеми потерпілого від злочину: (Кримінологічний та психологічний аспекти) : навчальний посібник / МВС України ; УАВС. Київ, 1994. С. 13.

²¹ Ларченко М. Кримінологічний аналіз особистості жертви статевого злочину та її поведінки. *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. 2010. № 4. С. 106.

²² Гумін О.М. Особливості кримінологічного аналізу жертв насильницьких злочинів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2009. Вип. 3. С. 211.

²³ Тинісмяги Х.А. Потерпевшие по делам об изнасилованиях (по материалам судебной практики Эстонской ССР). *Потерпевший от преступления (уголовно-правовые, уголовно-процессуальные, криминологические и психологические аспекты)*. Тарту : Изд-во Тартуского гос. ун-та, 1987. С. 81–86.

жертв сексуального насильства досить різноманітний: 30,5% жертв на момент учинення насильницького злочину були працевлаштовані, а 38,9% і 30,6% безробітні й тимчасово не працювали. Це зумовлено насамперед родом занять, у якому студентська молодь – 28,6%, учні загальноосвітніх шкіл – 17,5%, працівники села – 12,7%, частка підприємців, безпритульних становила близько 6%²⁴.

Дані про освітній рівень потерпілих, які наводить Д. Ривман, свідчать, що особи з вищою та незакінченою вищою освітою становлять 8,8%, середньою – 39,8%, неповною середньою – 38,9%, початковою й без освіти – 13,5%²⁵. Але М. Ларченко вказує, що, за даними дослідження, 62 (21,0%) потерпілих навчалися в загальноосвітній школі; 31 (10,5%) – в ІТГУ; 38 (12,9%) – у технікумі, виші, 69 (23,4%) – працювали, 78 (26,4%) – не навчалися й не працювали. Сюди також входять кілька осіб, що не досягли шкільного віку. Ці відомості адекватні віковим характеристикам досліджених жертв, однак не можна не помітити великий відсоток осіб, що не мали постійних занять. Саме серед них велика частка таких, які своєю поведінкою певною мірою спровокували скоєний щодо них злочин сексуального характеру²⁶.

Можна погодитися з Б. Головкіним, що пониження освітнього рівня потерпілих порівняно із злочинцями певною мірою підвищує їхню індивідуальну вкитимість. Це не випадково, оскільки малоосвіченим особам більше притаманні егоїстичні інстинкти, відсутність критичної оцінки власної поведінки, вузький світогляд, примітивні потреби та інтереси, культ грубої фізичної сили, зневага до морально-культурних норм, нестриманість емоцій, брутальність, безпринципність. Люди з низьким освітнім рівнем частіше створюють конфліктні ситуації, у ході яких не можуть правильно оцінити характер своєї поведінки й передбачити подальші дії злочинця²⁷.

Х. Тинісмягі вказує, що під час злочину лише 12,9% потерпілих перебували в стані алкогольного сп'яніння, у тому числі 6,4% в тяжкому та 12,4% випивали безпосередньо перед учиненням злочину разом зі злочинцем. Отже, майже всі нетверезі потерпілі вживали спиртне в товаристві майбутнього злочинця²⁸. Протилежні результати отримано М. Ларченко. Він констатує, що 154 (52,2%) потерпілих на

²⁴ Гумін О.М. Особливості кримінологічного аналізу жертв насильницьких злочинів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2009. Вип. 3. С. 213.

²⁵ Ривман Д.В. Кримінальна вкитимология. Санкт-Петербург : Питер, 2002. С. 156.

²⁶ Ларченко М. Кримінологічний аналіз особистості жертви статевого злочину та її поведінки. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2010. № 4. С. 107.

²⁷ Головкін Б.М. Семейно-побутові конфлікти у системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. С. 192.

²⁸ Тинісмягі Х.А. Потерпевшие по делам об изнасилованиях (по материалам судебной практики Эстонской ССР). *Потерпевший от преступления (уголовно-правовые, уголовно-процессуальные, криминалогические и психологические аспекты)*. Тарту : Изд-во Тартуского гос. ун-та, 1987. С. 82.

момент учинення злочину перебували в нетверезому стані. Порівнюючи ці відомості з наведеними вище, констатуємо, що цей відсоток має тенденцію до зростання. Поведінка 68 (23,1%) жертв сексуальних злочинів не давала приводу до скоєння насильства; поведінка 51 (17,3%) мала нейтральний характер; 129 (43,7%) поводити себе явно провокаційно; 47 (15,9%) не усвідомлювали вчинюваних дій. Більшість осіб, поведінка яких зарахована до провокаційної, перебувала в стані алкогольного сп'яніння та сподівалася уникнути сексуального насильства в ситуації, де особи чоловічої статі розцінювали їхні дії як пропозицію до інтимного контакту. Частина потерпілих сподівалася отримати певні матеріальні переваги від чоловіків, із якими вживали спиртні напої перед сексуальним злочином. І, нарешті, зовсім дивним виглядає той факт, що, як правило, подібна ситуація включає кількох чоловіків і значно меншу кількість жінок (одну або двох), це також не похитнуло впевненості майбутніх потерпілих у тому, що їжа й випивка дістануться їм задарма²⁹.

Наведені нами результати досліджень учених дають змогу зробити висновок, що віктимність особи жертви насильницьких статевих злочинів є провокуючим чинником, що безпосередньо впливає на динаміку показників злочинності. Проте наявність цих характеристик в особистості не має фатального значення, а лише з певною ймовірністю підвищує їх можливість стати жертвою порівняно з тими, які не мають означених якостей.

3. Удосконалення кримінального законодавства України щодо відповідальності за насильницькі статеві злочини

Варто відзначити, що, урахуовуючи зміни, які внесено до КК України протягом останніх років і які потягли за собою зміни до традиційного підходу до поняття зґвалтування, розширення форм учинення примушування до вступу в статевий зв'язок, зміну назви та диспозиції ст. 153, що тепер установлює відповідальність за сексуальне насильство (з урахуванням положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству 2011 р., або Стамбульської конвенції), запровадження відповідальності за вступ у добровільні статеві зносини з неповнолітньою особою, виникає необхідність більш детального аналізу законодавчих ініціатив щодо внесення змін і доповнень до КК України, що стосуються насильницьких статевих злочинів.

Але, проводячи аналіз законотворчі народних депутатів з питань унесення змін і доповнень до КК України, ми не знайшли більш-менш

---

²⁹ Ларченко М. Кримінологічний аналіз особистості жертви статевого злочину та її поведінки. *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. 2010. № 4. С. 1067.

обґрунтовані пропозиції щодо необхідності внесення змін і доповнень до КК України. Тому можна погодитися з І. Чугуніковим, що механічні запозичення не тільки із законодавства інших держав, а й з інших правових систем, сліпа імплементація положень міжнародних конвенцій, перманентні зміни національного кримінального законодавства зумовлені не об'єктивною необхідністю, а бажанням негайно замінити відсутність усталеної стратегії розвитку кримінально-правової галузі та здатні потягнути за собою порушення основоположних принципів, на яких побудовано кримінальне право, системних зв'язків і залежностей його приписів і, як наслідок, істотно знизити ефективність засобів кримінально-правового впливу на злочинність³⁰. Це повною мірою стосується й насильницьких статевих злочинів.

У цьому підрозділі ми лише відзначимо пропозиції, які вносилися народними депутатами щодо змін і доповнень до ст. 152, 153, 154 КК України, проте не будемо зупинятися на їх детальному аналізі.

За всі сесії VII скликання на офіційному сайті Верховної Ради України було зареєстровано такі проекти, що стосувалися питань сексуального насильства: про заборону спрямованої на дітей пропаганди одностатевих сексуальних стосунків (від 24.12.2012 реєстр. № 1155), про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення та вдосконалення покарання за злочини, вчинені на сексуальній основі проти малолітніх та неповнолітніх (від 17.06.2013 реєстр. № 2309а), про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (від 02.07.2013 реєстр. № 2472а), про внесення змін до деяких законів України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації (від 17.06.2014 реєстр. № 4099а). Крім цього, було зареєстровано такі проекти щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи: про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків) (від 12.12.2012 реєстр. № 0889), про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо недопущення усиновлення українських громадян особами, які перебувають в одностатевих шлюбах) (від 30.01.2013 реєстр. № 2133), про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за злочини проти статевої недоторканності неповнолітніх) (від 05.04.2013 реєстр. № 2738).

Уважаємо за необхідне зупинитися на деяких проектах більш детально. Передусім приділимо увагу Законопроекту «Про внесення

---

³⁰ Чугуніков І.І. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи на порозі змін. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. Т. 2. С. 117.

змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за злочини проти статевої недоторканості неповнолітніх)» (від 05.04.2013 реєстр. № 2738), ініціатором якого став народний депутат України В. Мисик. Зокрема, ним пропонувалося:

– статтю 152 доповнити частиною п'ятою такого змісту:

«5. Згвалтування малолітньої чи малолітнього, вчинене особою, раніше судимою за будь-який із злочинів, передбачених статтями 152 та 153 цього Кодексу, вчинених щодо малолітньої чи малолітнього,

– карається позбавленням волі на строк від п'ятнадцяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі»,

– статтю 153 доповнити частиною четвертою такого змісту:

«4. Те саме діяння, вчинене щодо малолітньої чи малолітнього особою, раніше судимою за будь-який із злочинів, передбачених статтями 152 та 153 цього Кодексу, вчинених щодо малолітньої чи малолітнього,

– карається позбавленням волі на строк від п'ятнадцяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі»³¹.

Варто відзначити, що проблема посилення покарання за насильницькі статеві злочини, зокрема ст. 152 і ст. 153 КК України, не є новою. Про це неодноразово наголошували фахівці в науковій літературі й під час наукових заходів. Можна погодитися, що передбачене законодавцем у санкціях ст. ст. 152, 153 КК України покарання недостатнє для значного зменшення кількості злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, у тому числі скоєні й проти неповнолітніх³². Л. Шеховцова наголошує, що до осіб, які скоїли у віці старше вісімнадцяти років злочини проти статевої недоторканності неповнолітніх, які не досягли чотирнадцяти років, і які страждають розладом сексуальної переваги (педофілією), що не виключає осудності, судом може бути призначені поряд із покаранням примусові заходи медичного характеру у вигляді амбулаторного примусового нагляду й лікування в психіатра³³. Але в аналізованому Проекті увагу цьому важливому, на нашу думку, аспекту не приділено, хоча такий комплекс заходів може включати в себе можливість

---

³¹ Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за злочини проти статевої недоторканості неповнолітніх). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf_3511=46460 (дата звернення: 24.01.2021).

³² Шеховцова Л.І. Про посилення кримінальної відповідальності за статеві злочини, вчинені проти неповнолітніх. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 1 (2). С. 232.

³³ Шеховцова Л.І. Про посилення кримінальної відповідальності за статеві злочини, вчинені проти неповнолітніх. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 1 (2). С. 232.

застосування профілактичних медикаментозних засобів, у тому числі хімічної кастрації³⁴.

Разом із тим, відповідно до висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, пропозиція щодо запровадження за вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 152 КК (частина п'ята – у редакції Проекту) та 153 КК (частина четверта – у редакції Проекту), покарання у вигляді позбавлення волі від *п'ятнадцяти до двадцяти років* або довічного позбавлення волі суперечить вимогам ч. 2 ст. 63 КК України, відповідно до якої покарання у вигляді *позбавлення волі на певний строк устанавлюється від одного до п'ятнадцяти років*. Покарання у вигляді позбавлення волі, строк якого перевищує п'ятнадцять років, може бути призначене лише за сукупністю вироків згідно з правилами ст. 71 КК України (якщо один зі злочинів є особливо тяжким), його строк не повинен перевищувати двадцять п'ять років³⁵. Варто нагадати, що подібних покарань (позбавлення волі на строк від 15 до 20 років) у КК України 2001 р. на той момент не існувало. Усі санкції статей Особливої частини побудовані так, що при вирішенні питання про застосування покарання за вчинене кримінальне правопорушення суддя визначає його в межах своїх дискреційних повноважень, а самі санкції є відносно визначеними або альтернативними.

У разі прийняття за основу й загалом аналізованого Проекту в нас були б безальтернативні санкції. За таких обставин при призначенні покарання в межах цієї санкції суд практично не мав би можливості обирати між менш і більш суворим покаранням (ми мали б позбавлення волі, що майже не відрізняється від довічного, і власне довічне позбавлення волі). За таких умов процесуальна діяльність судді щодо призначення покарання зводилася б лише до реєстрування сукупності юридично значущих даних, на підставі яких за певним алгоритмом він мав би вивести розмір покарання. Однак невиправна вада алгебраїчних концепцій призначення покарання полягає в тому, що об'єктивно неможливо закріпити у формулах усе різноманіття життєвих обставин, які впливають на призначення покарання, їх поєднання, доповнення, взаємовиключення тощо. Виходячи з вищевикладеного, уважаємо такі пропозиції недоречними. Також 27 листопада 2014 р. Законопроект, що розглядається, було відкликано.

---

³⁴ Шеховцова Л.І. Про посилення кримінальної відповідальності за статеві злочини, вчинені проти неповнолітніх. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 1 (2). С. 232.

³⁵ Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за злочини проти статевої недоторканності неповнолітніх). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf_3511=46460 (дата звернення: 14.01.2021).

Що ж стосується проектів, які зареєстровано протягом VIII скликання, то серед них були такі: про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації (від 03.02.2015 реєстр. № 2016), про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (від 03.08.2015 реєстр. № 2467а), про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (від 15.06.2017 реєстр. № 6588), про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту дітей від сексуального насильства) (від 14.03.2018 реєстр. № 8122), про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо протидії злочинам, вчинених на сексуальному ґрунті) (від 04.07.2019 реєстр. № 10396-1). Сюди ж варто зарахувати проект постанов про звернення до Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року з метою забезпечення необхідних заходів для охорони материнства і дитинства та скасування деяких положень, які є суперечливими й несуть загрозу національній безпеці держави та єдності українського суспільства, зокрема положень щодо надання окремих прав і привілеїв представникам сексуальних і гендерних меншин (від 07.06.2018 реєстр. № 8443), про звернення до Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року з метою забезпечення необхідних заходів для охорони материнства і дитинства та скасування деяких положень, які є суперечливими й несуть загрозу національній безпеці держави та єдності українського суспільства, зокрема положень щодо надання окремих прав і привілеїв представникам сексуальних та гендерних меншин (від 09.10.2018 реєстр. № 9182).

Також протягом VIII скликання було зареєстровано такі проекти щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи: про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження Єдиного реєстру осіб засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої чи малолітнього та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої чи малолітнього) (від 29.08.2019 реєстр. № 0887), про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені стосовно малолітньої особи, неповнолітньої особи, особи, яка не досягла статевої зрілості (від 04.09.2019 реєстр. № 0977), про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та

недоторканості малолітнього (малолітньої) (від 01.03.2017 реєстр. № 6151), про внесення змін до розділу IV Кримінального кодексу України (щодо посилення кримінальної відповідальності за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи) (від 19.04.2017 реєстр. № 6396), про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені стосовно малолітньої особи, неповнолітньої особи, особи, яка не досягла статевої зрілості (від 16.05.2017 реєстр. № 6449), про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження Єдиного реєстру осіб засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього) (від 21.06.2017 реєстр. № 6607), про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення протидії вчиненню злочинів проти статевої свободи та недоторканості неповнолітніх) (від 21.06.2019 реєстр. № 10396).

Нарешті, серед законопроектів, зареєстрованих за всі сесії ІХ скликання, були: про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської Конвенції) (від 11.02.2020 реєстр. № 3055), про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності) (від 09.04.2020 реєстр. № 3316). Також за всі сесії ІХ скликання було зареєстровано такі законопроекти щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості: про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження Єдиного реєстру осіб засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього) (від 29.08.2019 реєстр. № 0887), про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені стосовно малолітньої особи, неповнолітньої особи, особи, яка не досягла статевої зрілості (від 04.09.2019 реєстр. № 0977), про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за публічні заклики та/або пропаганду відмови від народження дітей, руйнування інституту сім'ї, позашлюбних і протиприродних статевої відносин та розпусти) (від 24.04.2020 реєстр. № 3316-1), про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення прав потерпілих осіб у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти статевої свободи, статевої недоторканості особи та домашнього насильства (від 30.09.2020 реєстр. № 4175). Вони стосуються переважно здійснення кримінального судочинства у справах про

статеві злочини, учинені в сім'ї, і не регулюють питання відповідальності за насильницькі статеві злочини.

Уважаємо, що найкращим напрямом реформування системи кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи загалом і насильницьких статевих злочинів зокрема була б відсутність будь-якого вдосконалення чинного законодавства. Також при розробці законопроектів необхідно враховувати й те, що міжнародні інституції не наполягають на негайності імплементації відповідних положень до національного законодавства.

ВИСНОВКИ

Проведений нами аналіз окремих аспектів віктимологічної профілактики насильницьких статевих злочинів дає змогу зазначити, що під насильницькими статевими злочинами варто розуміти злочини, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканність, завдаючи фізичного та/або психічного насильства потерпілому (потерпілим), і тягнуть за собою настання тяжких наслідків для життя, здоров'я, честі й гідності особи, а також нормальному фізичному, психічному та соціальному розвитку малолітнього (неповнолітнього).

Можна констатувати, що характер взаємовідносин злочинця із жертвою статевого злочину значним чином впливає на мотивацію злочинного прояву. Характер соціального зв'язку між цими особами зумовлює вид і міру насильства, яке застосовується. Особистісні характеристики потерпілої особи обумовлюють рівень її віктимності, тобто потенційної можливості стати жертвою того чи іншого статевого злочину.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячено актуальній проблематиці аналізу окремих аспектів віктимологічної профілактики насильницьких статевих злочинів. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в комплексі невід'ємних прав і свобод людини та громадянина важливе місце посідає статеві свобода, а всебічне забезпечення статевої недоторканності вважається виміром цивілізаційної зрілості суспільства, його здатності створити умови для гармонійного розвитку підрастаючого покоління.

За результатами дослідження, запропоновано авторське визначення насильницьких статевих злочинів, під якими необхідно розуміти злочини, які посягають на статеву свободу та статеву недоторканність, завдаючи фізичного та/або психічного насильства потерпілому (потерпілим), і тягнуть за собою настання тяжких наслідків для життя, здоров'я, честі й гідності особи, а також нормальному фізичному, психічному та соціальному розвитку малолітнього (неповнолітнього). Уважаємо, що всі обставини віктимного характеру мають значення для виділення критеріїв класифікацій. Тому й особа, і поведінка

потерпілого від злочину мають не тільки кримінологічне значення, а й кримінально-правове, адже враховуються при вирішенні питань кваліфікації злочинів і призначення покарання. Обґрунтовано, що найкращим напрямом реформування системи кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності особи загалом і насильницьких статевих злочинів зокрема була б відсутність будь-якого вдосконалення чинного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелинський А.Ф. Криминологія : курс лекцій. Харків : Прапор, 1996. 260 с.
2. Литвак О.М. Держава і злочинність : монографія. Київ : Атіка, 2004. 303 с.
3. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2020 рр.). URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 24.01.2021).
4. Антонян Ю.М., Ткаченко А.А., Шостакович К.В. Кримінальна сексологія / под ред. Ю.М. Антоняна. Москва : Спарк, 1999. 464 с.
5. Ларченко М.О. Криминологічна характеристика особистості злочинця, винного у статевому злочині : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 28 с.
6. Кошель К. Криминологічна характеристика особи насильницького злочинця. *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конфер. / редкол. Ю.Л. Бошицький, А.Є. Залужна, Л.Д. Малевич, С.Я. Українець. Рівне, 2019. С. 126–130.
7. Косенко С.С. Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 187 с.
8. Синсокий О.В. Мотивація девіантних форм поведінки особи, що призводить до сексуальних злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2006. 20 с.
9. Старович З. Судебная сексологія / пер. с польск. Москва : Юрид. лит., 1991. 336 с.
10. Гончарова Н.І. Дискурс віктимності у вітчизняному правовому полі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 239–247.
11. Давиденко В.Л. Роль потерпілого в механізмі злочинної поведінки. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 141–144.
12. Закалюк А.П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. 424 с.

13. Джужа О.М., Моїсєєв Є.М. Проблеми потерпілого від злочину: (Кримінологічний та психологічний аспекти) : навчальний посібник / МВС України ; УАВС. Київ, 1994. 51 с.
14. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 304 с.
15. Франк Л.В. Потерпевший от преступления и проблемы советской виктимологии. Душанбе, 1977. 240 с.
16. Ривман Д.В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений / ВПУ МВД СССР. Ленинград, 1975. 154 с.
17. Туляков В.О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові основи : автореф. дис. ... док. юрид. наук : 12.00.08 / Одеська нац. юрид. академ. Одеса, 2001. 36 с.
18. Ларченко М.О. Кримінологічний аналіз особистості жертви статевого злочину та її поведінки. *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. 2010. № 4. С. 106–110.
19. Гумін О.М. Особливості кримінологічного аналізу жертв насильницьких злочинів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2009. Вип. 3. С. 209–218.
20. Тынисмяги Х.А. Потерпевшие по делам об изнасилованиях (по материалам судебной практики Эстонской ССР). *Потерпевший от преступления (уголовно-правовые, уголовно-процессуальные, криминалогические и психологические аспекты)*. Тарту : Изд-во Тартуского гос. ун-та, 1987. 86 с.
21. Головкін Б.М. Сімейно-побутові конфлікти у системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 218 с.
22. Чугуніков І.І. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи на порозі змін. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. Т. 2. С. 117–126.
23. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за злочини проти статевої недоторканості неповнолітніх). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46460 (дата звернення: 24.01.2021)
24. Шеховцова Л.І. Про посилення кримінальної відповідальності за статеві злочини, вчинені проти неповнолітніх. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 1(2). С. 230–234.

Information about the author:

Yurchenko R. A.,

Postgraduate Student

Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine
89, Lunina str., Mariupol, Donetsk region, 87500, Ukraine